

OLIV TA'LIM MUASSASALARI VA KORXONALAR O'RTASIDAGI HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISH VA NAZORAT QILISH TIZIMI

Mamedova Adilya Adilevna

Buxoro davlat texnika universiteti Registrator

ofisi Xizmat ko'rsatish bo'limi menejeri

Annotatsiya. Bugungi kunda dunyoda global iqtisodiyotning raqamlashtirilishi, texnologik taraqqiyotning jadallashuvi hamda mehnat bozorida malakali kadrlarga bo'lgan talabning oshishi oliy ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalari (OTM) va real sektor korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish masalasi ta'lim sifatini oshirish, bitiruvchilarning bandligini ta'minlash hamda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: ta'lim, ishlab chiqarish integratsiyasi, strategik hamkorlik, menejment tizimi, hamkorlikni baholash, monitoring mexanizmlari, samaradorlik ko'rsatkichlari, barqaror rivojlanish.

Kirish. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq mavjud hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi, ularni baholash mezonlari va monitoring tizimlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Natijada, hamkorlik ko'pincha formal xarakterga ega bo'lib, uning real natijalari aniq baholanmaydi. Shu sababli OTM va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni baholash va monitoring qilishning zamonaviy menejment tizimini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

OTM va korxonalar o'rtasidagi hamkorlik – bu ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarishning o'zaro integratsiyalashgan tizimi bo'lib, u kadrlar tayyorlash, ilmiy-tadqiqot ishlari olib borish, innovatsiyalarni joriy etish hamda iqtisodiyot ehtiyojlariga mos mutaxassislarni yetishtirishni nazarda tutadi. Ushbu hamkorlik quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi: amaliyot va stajirovkalar tashkil etish, qo'shma ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, buyurtma asosida mutaxassislar tayyorlash, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari, startap va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash.

Hamkorlikning samarali tashkil etilishi natijasida oliy ta'lim muassasalari o'quv rejalari va dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Korxonalar esa o'z ehtiyojlariga mos, tayyor va malakali kadrlar bilan ta'minlanadi. Bundan tashqari, talabalarda amaliy ko'nikmalar shakllanib, ularning raqobatbardoshligi oshadi.

Shu bilan birga, hamkorlikning samaradorligi ko'p jihatdan uning boshqaruv tizimiga bog'liq. Agar hamkorlik jarayonlari aniq rejalashtirilmagan, natijalar muntazam baholanmagan va monitoring qilinmagan bo'lsa, kutilgan samaraga erishish qiyinlashadi. Shu sababli menejment yondashuvlarini qo'llagan holda baholash va monitoring tizimini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Baholash va monitoring tizimi hamkorlikning real holatini aniqlash, mavjud muammolarni o'z vaqtida ko'rish va ularni bartaraf etish uchun zarur hisoblanadi. Baholash jarayoni hamkorlik natijalarini tahlil qilishga, monitoring esa ushbu jarayonlarning uzluksiz kuzatilishiga xizmat qiladi. Ushbu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, menejment tizimining ajralmas qismi hisoblanadi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab oliy ta'lim muassasalarida korxonalar bilan tuzilgan shartnomalar mavjud bo'lsa-da, ularning bajarilishi, samaradorligi va natijalari tizimli tarzda baholanmaydi. Natijada, hamkorlikning qaysi yo'nalishlari samarali, qaysilari esa samarasiz ekanini aniqlash qiyinlashadi. Bu esa boshqaruv qarorlarini qabul qilishda subyektiv yondashuvlarga olib keladi.

Baholash va monitoring tizimi quyidagi vazifalarni bajaradi:

- hamkorlik maqsad va vazifalarining bajarilish darajasini aniqlash;
- resurslardan foydalanish samaradorligini baholash;
- ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasining real natijalarini o'lchash;
- kelgusida hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha asoslangan takliflar ishlab chiqish.

OTM va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni baholashda bir qator mezonlar qo'llanilishi mumkin. Ushbu mezonlar hamkorlikning sifat va miqdor ko'rsatkichlarini qamrab olishi lozim. Jumladan, talabalarning ishlab chiqarish amaliyoti bilan qamrab olinishi darajasi, bitiruvchilarning ishga joylashish ko'rsatkichlari, qo'shma loyihalar soni, ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari, korxonalar tomonidan bildirilgan qoniqish darajasi kabi ko'rsatkichlar muhim hisoblanadi.

Bundan tashqari, baholash jarayonida hamkorlikning barqarorligi va uzluksizligi ham inobatga olinishi kerak. Bir martalik loyihalar emas, balki uzoq muddatli strategik hamkorlik yuqori baholanadi. Shuningdek, hamkorlik natijasida yaratilgan innovatsion mahsulotlar, patentlar, startaplar va yangi ish o'rinlari ham muhim indikatorlar sifatida qaraladi.

Baholash mezonlarini to'g'ri tanlash menejment tizimining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Agar mezonlar aniq va o'lchab bo'ladigan bo'lsa, baholash natijalari ham ishonchli bo'ladi.

Oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni samarali boshqarish uchun monitoring tizimi uzluksiz, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Monitoring faqatgina nazorat vositasi sifatida emas, balki

rivojlantiruvchi menejment instrumenti sifatida qaralishi zarur. Chunki monitoring orqali mavjud holat baholanadi, og‘ishlar aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo‘yicha boshqaruv qarorlari qabul qilinadi.

Natija va muhokama. Monitoring jarayoni bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda monitoringning maqsadi va vazifalari belgilanadi. Ushbu bosqichda hamkorlikning qaysi jihatlarini nazorat qilinishi, qaysi ko‘rsatkichlar asosiy hisoblanishi aniqlanadi. Masalan, talabalar amaliyoti sifati, korxonalarda ishga joylashish darajasi, qo‘shma loyihalarning samaradorligi va boshqalar.

Ikkinchi bosqichda monitoring indikatorlari shakllantiriladi. Indikatorlar aniq, o‘lchab bo‘ladigan va solishtirish imkonini beruvchi bo‘lishi lozim. Ular miqdoriy (son, foiz, hajm) va sifat ko‘rsatkichlarini o‘z ichiga oladi. Uchinchi bosqichda ma‘lumotlar yig‘iladi va tahlil qilinadi. Bu jarayonda so‘rovnomalar, hisobotlar, statistik ma‘lumotlar, elektron platformalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

To‘rtinchi bosqich monitoring natijalarini umumlashtirish va xulosalar chiqarishga qaratiladi. Olingan natijalar asosida hamkorlikning kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. So‘nggi bosqichda esa tuzatish choralari ishlab chiqiladi va amaliyotga joriy etiladi. Ushbu bosqichlar monitoringning uzluksizligini va samaradorligini ta‘minlaydi.

Hamkorlikni baholash va monitoring qilish menejment tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Menejment nuqtayi nazaridan monitoring rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat funksiyalari bilan chambarchas bog‘liq. Monitoring natijalari asosida rejalarga o‘zgartirishlar kiritiladi, resurslar qayta taqsimlanadi va ustuvor yo‘nalishlar aniqlanadi.

Monitoring menejment tizimida axborot ta‘minoti funksiyasini ham bajaradi. Ya‘ni, rahbariyat uchun ishonchli va dolzarb axborot manbai bo‘lib xizmat qiladi. Agar monitoring tizimi to‘g‘ri tashkil etilgan bo‘lsa, boshqaruv qarorlari faktlarga asoslangan holda qabul qilinadi. Bu esa subyektivlikni kamaytirib, boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy sharoitda OTM va korxonalar o‘rtasidagi hamkorlikni baholash va monitoring qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron monitoring tizimlari orqali ma‘lumotlarni tezkor yig‘ish, saqlash va tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Bu esa monitoring jarayonining shaffofligi va aniqligini oshiradi.

Raqamli platformalar yordamida hamkorlik loyihalari bo‘yicha yagona axborot bazasini shakllantirish mumkin. Ushbu bazada shartnomalar, loyiha pasportlari, amalga oshirilgan ishlar, natijalar va hisobotlar joylashtiriladi. Bu esa hamkorlik jarayonlarini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi.

Shuningdek, raqamli monitoring tizimlari orqali avtomatik tahlil va prognozlash funksiyalarini joriy etish mumkin. Masalan, ma‘lumotlar asosida bitiruvchilarning

bandlik darajasi prognoz qilinishi, qaysi yo'nalishlarda hamkorlik samaraliroq ekanligi aniqlanishi mumkin. Bu esa strategik menejment qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni baholash va monitoring qilishning samarali menejment tizimini shakllantirish strategik ahamiyatga ega. Ushbu tizim orqali hamkorlikning real natijalari aniqlanadi, resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi va ta'lim sifati yaxshilanadi. Oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikning samaradorligi nafaqat baholash va monitoring mexanizmlariga, balki ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlovchi institutsional va tashkiliy omillarga ham bevosita bog'liqdir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, aniq belgilangan mas'uliyat, huquq va vakolatlarga ega bo'lgan tuzilmalarning mavjudligi hamkorlik barqarorligini ta'minlaydi. Umuman olganda, oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni baholash va monitoring qilishning menejment tizimi ko'p qirrali va murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu tizimni samarali joriy etish orqali ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi kuchayadi, kadrlar tayyorlash sifati oshadi hamda iqtisodiyot ehtiyojlariga mos inson kapitali shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent.
3. Абдуллаев А.А. Та'лим менејменти асослари. – Toshkent: Fan, 2018. – 45-47 b.
4. Karimov I.A., Rahimov S.S. Oliy ta'limda strategik menejment va sifatni boshqarish. – Toshkent: Innovatsiya, 2020. – 112-115 b.
5. Қурбонов Ш.Э. Та'лим тизимида мониторинг ва баҳолаш механизми. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – b. 78.
6. Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning. – New York: Free Press, 2000.